

İLKE KARARI

Karar Tarihi: 25.03.2025

Karar Sayısı: 2025/42

AFET VE ACİL DURUMLARDA KAMU GÖREVLİLERİNCE UYULMASI GEREKEN ETİK DAVRANIŞ İLKELERİ

Afet; toplumun tamamı veya belirli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, genellikle yerel imkânlarla müdahalenin yetersiz kaldığı, doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olaylardır. Deprem, sel, yangın, savaş, göç, salgın hastalıklar gibi afetler, toplumları ciddi şekilde etkileyen krizlere yol açmaktadır. Acil durumlar ise, bu olayların oluşturduğu ve acil müdahaleyi gerektiren kriz halleridir.

Afet ve acil durum hallerinde meydana gelen can ve mal kayıpları büyük acılara neden olmakta ve bireylerin onurunu, güvenliğini ve toplumların hayatta kalma mücadelesini tehdit etmektedir.

Afet öncesi, sırası ve sonrasında gerekli tedbirlerin alınması; kamu kurumları, kamu görevlileri, sivil toplum kuruluşları, gönüllüler, yardım ekipleri ve afetzedeler dâhil tüm tarafların dayanışma içinde olmaları ve ahlaki yükümlülükler çerçevesinde hareket etmeleri oldukça önemlidir.

Afet öncesi risk azaltma, hazırlık ve önleyici tedbirlerin alınması süreçlerinde; afet sırasında ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunların yaşandığı müdahale dönemlerinde ve afet sonrasında iyileştirme faaliyetlerinde çeşitli etik sorunları ortaya çıkabilmektedir. Afet tehlike ve risklerinin azaltılması ve afetlere dirençli toplumların oluşturulması, bu alandaki kamu hizmetlerinin etkin, verimli ve adil bir şekilde yürütülmesi ile doğru orantılıdır. Bu nedenle afetlerin yol açtığı kriz durumlarında; müdahale etme, karar alma, yardım sağlama, afet etkilerinin telafi edilmesi ve daha iyisinin inşa edilmesinde etik ilkelerinin rehberliği büyük önem arz etmektedir.

Afet ve acil durum hallerinde, medya ve mensuplarına da büyük sorumluluk düşmektedir. Medya tarafından, haberlerin yalnızca gerçek bilgileri içermesine, toplulukları yanıltıcı, kışkırtıcı veya psikolojik taciz niteliğindeki ifadelerden kaçınılmasına, bireyleri korkutacak veya elemelerini artıracak görüntülerin kullanılmamasına özen gösterilmelidir. Her türlü haber verme sürecinde, afetzedelerin onurlarına ve mahremiyetlerine saygı gösterilmelidir.

Afet ve acil durum hallerinde, kişi, kurum ve kuruluşlar tarafından kullanılan sosyal medya platformlarında da sağduyulu olunmalı, afetzedelerin onur ve mahremiyetleri gözetilmeli ve toplumsal dayanışmanın zedelenmemesine özen gösterilmelidir.

Bu bağlamda; Kurulumuzca, insan hakları, demokratik değerler ve hukukun üstünlüğünün korunması amacıyla, afet ve acil durum öncesinde, sırasında ve sonrasında sunulan kamu hizmeti süreçlerinde, kamu görevlilerinin ve kamu hizmeti sunan herkesin uyması gereken etik davranış ilkeleri aşağıda belirlenmiştir.

İLKELER

I. AFET VE ACİL DURUM ÖNCESİNDE RİSK VE ZARAR AZALTMA ODAKLI YAKLAŞIM

Planlama, Önlem Alma ve Kontrol Etme

Merkezi ve yerel idare organlarınca;

- (1) Her bireyin sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı çerçevesinde, imar ve altyapı çalışmaları yapılırken ve yaşam alanları oluşturulurken bölgedeki afet risklerine karşı gerekli önlemler alınmalıdır. Afet tehlikesi bulunan alanlardaki riskli yapıların, dayanıklı hale getirilmesi amacıyla dönüşümü sağlanmalıdır.
- (2) Afet risklerine karşı hazırlıklar, sürdürülebilir kalkınma hedefleri kapsamında, uluslararası standartlar ile toplulukların örf, adet, kültürel değerleri ve inançları dikkate alınarak yapılmalıdır.
- (3) İnsan yaşamının korunması ve zararın en aza indirilmesi amacıyla, potansiyel riskler ve mevcut kaynaklar tespit edilmeli, kriz dönemi alternatif iletişim araçları oluşturulmalı, çeşitli afet ve acil durumlara ilişkin alternatifli müdahale stratejileri hazırlanmalı ve bu stratejiler düzenli olarak güncellenmelidir.
- (4) Afet ve acil durumlara hazırlıklar kapsamında; lojistik hizmetlerin planlanması, arama kurtarma, sağlık yardımı, gıda yardımı, kurtarılan veya hayatını kaybeden afetzedelerin kimliklerinin belirlenmesi, hayatını kaybedenlerin uygun koşullarda muhafazası, dezavantajlı gruplarla (çocuklar, hamileler, yaşlılar, engelliler, kronik hastalıklara sahip olan kişiler, turist ve mülteci gibi farklı dil, din, köken ve kültürlerden kişiler gibi) çalışabilecek uzmanlıkta ekiplerin oluşturulması, bu kişilerin barınması, psikolojik açıdan desteklenmesi ve bilgilendirilmesi, gönüllülerin koordine edilmesi, kolluk kuvvetlerinin afet ve acil durumlar için eğitilmesi gibi her konuda hazırlıklı olunmalıdır.
- (5) Afet ve acil durumdan etkilenen yerlerde ilk müdahale yapacak kişiler ve ekipler; bu konuda yeterli eğitimi almış, mesleki yeterliliğe sahip, hızlı ve etkili müdahalede bulunacak kişiler arasından, yeterli sayıda ve özenle seçilmelidir.
- (6) Afet ve acil durum hallerinde müdahale hizmetlerinde görev alacak kişiler ile gönüllülerin; arama, kurtarma, ilk yardım, psikolojik ilk yardım, insan hakları, stresle baş edebilme, kriz iletişimi, toplum psikolojisi ve etik eğitimi gibi gerekli tüm eğitimleri almaları, tatbikatlara katılmaları ve zihinsel olarak afet ve acil durumlara hazır olmaları sağlanmalıdır.
- (7) Afet yönetim stratejileri kapsamında, afet sonrası çevresel iyileştirme, sosyal refahın artırılması ve yeniden inşa süreci stratejileri belirlenmelidir.
- (8) Afet dolayısıyla kültür varlıklarının zarar görmemesi, kültürel mirasın korunması, tarihi ve kültürel değerlerin gelecek nesillere aktarılabilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır.

Toplumsal Bilgilendirme ve Bilinçlendirme

Merkezi ve yerel idare organlarınca;

- (1) Afetlere karşı hazırlıklı olunması amacıyla; kamu görevlileri, dezavantajlı gruplar, öğrenciler, öğretmenler, din görevlileri ve gönüllüler başta olmak üzere toplumun her kesimine yönelik eğitim verilmeli ve bilinçlendirme çalışmaları yürütülmelidir.
- (2) Kamu ve özel sektör çalışanları, işyerlerinde meydana gelmesi muhtemel tehlike ve riskler ile etkileri hakkında bilgilendirilmelidir. Bu kişilere, afet öncesi alınması gereken tedbirler ve afet anında yapılması gerekenler hakkında düzenli olarak eğitim verilmelidir. Kamu binaları ile özel iş yerleri ve konutlarda tahliye tatbikatlarının yapılması sağlanmalıdır.
- (3) Riskli yapıların ve alanların afetlere dayanıklı hale getirilmesi amacıyla kentsel dönüşümün gerekliliği ve aciliyeti hususunda kamuoyu farkındalığının artırılması çalışmaları yapılmalıdır.

Şeffaflık

(1) Merkezi ve yerel idare organlarınca; potansiyel afet riskleri, bunlar için yapılan hazırlıklar, afet sonrası acil durum planlamaları, mevcut kaynaklar ve yürütülen çalışmalar hakkında topluma yönelik doğru ve açıklayıcı bilgilendirme yapılmalıdır.

Katılımcılık

(1) Afet yönetiminin risk azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme sürecine ilişkin, toplumun örf ve adetlerine duyarlı, etkili ve verimli stratejiler oluşturmak için ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, uzmanlar, özel sektör kuruluşları, medya ve vatandaşlar çalışmalara dâhil edilmeli ve her paydaşın rolü ve sorumluluğu önceden belirlenmelidir.

II. AFET VE ACİL DURUMLARDA, HIZLI, ETKİLİ, İNSAN HAKLARINA SAYGILI VE TARAFSIZ HİZMET SUNULMASI

Hızlı ve Etkili Müdahale Sağlanması

Merkezi ve yerel idare organlarınca;

(1) Afet ve acil durum hallerinde, önceden hazırlanan planlar doğrultusunda en kısa sürede müdahale edilmesi sağlanmalıdır.

(2) Yardım çalışmaları ve müdahale süreçlerinde koordinasyon sağlanmalı, bilinçsiz hareketler önlenmeli ve kaynaklar etkin ve verimli kullanılmalıdır.

İnsan Onuruna Saygı

(1) Tüm afetzedelere ve özellikle dezavantajlı gruplara insan onuruna yakışır şekilde; saygı, hoşgörü ve şefkatle davranılmalıdır. Dezavantajlı gruplar ile psikolojik olarak zor durumda olan insanlara destekleyici bir yaklaşım sergilenmelidir.

(2) Afetzedelerin kimlikleri yetkili kişiler tarafından kayıt altına alınmalı ve hayatını kaybedenlerin kimliklerinin belirlenmesine özen gösterilmelidir.

(3) Afettede; sağlık durumu, güvenliği ve temel ihtiyaçlarının karşılanması gibi hizmetlere erişimleri hususunda düzenli olarak bilgilendirilmeli ve gerekli yönlendirmeler yapılmalıdır.

(4) Afet ve acil durumlar nedeniyle tahliye edilen kişiler veya topluluklar; tahliye zamanı, izlenecek prosedürler, varış yerleri ve tahmini tahliye süresi gibi hususlar hakkında uygun şekilde bilgilendirilmelidir. Tahliye süreçlerinde, kişilerin onurlarının, temel haklarının ve eşyalarının korunması için gerekli tedbirler alınmalıdır.

(5) Müdahale hizmetleri, dezavantajlı grupların özel gereksinimleri dikkate alınarak yürütülmelidir.

Yardım Alma Hakkı

(1) Her afettede yardım alma hakkına sahiptir. Yardımlar; adil, tarafsız, eşit ve ayrımcılık yapılmadan bireylerin ve dezavantajlı grupların özel ihtiyaçlarına gereken özen gösterilerek sağlanmalıdır. Yardım öncelikleri yalnızca bireylerin, ailelerin ve toplulukların ihtiyaçları temelinde tespit edilmelidir.

(2) Her afettede, sağlanan yardım hizmetlerinden faydalanabilmelidir.

(3) Sağlık yardımı açısından öncelik sırası belirlenirken, afetzedeler arasında ırk, dil, din, inanç, cinsiyet, yaş, siyasi görüş ve sosyal statü farklılığı gibi herhangi bir nedenle ayrımcılık veya kayırmacılık yapılmamalıdır.

(4) Yardım görevlilerince, yardım faaliyetleri, insanlık, dayanışma ve tarafsızlık bilinciyle uygulanmalıdır.

(5) Yardım yapılırken afetzedelerin inanç, kültür ve geleneklerine saygı gösterilmelidir.

Gizlilik ve Mahremiyetin Korunması

(1) Afet nedeniyle sunulan müdahale hizmetleri kapsamında elde edilen kişisel bilgi, belge ve veriler, bireylerin mahremiyetine ve rızasına saygı gösterilerek ve veri güvenliği sağlanarak toplanmalı, saklanmalı ve kullanılmalıdır. Kişisel verilere, yalnızca yetkili kişilerin erişimi sağlanmalıdır.

(2) Afet ve acil durum hallerinde, sunulan hizmetin sekteye uğramaması ve kamuoyunda olumsuz intiba uyandırılmaması için olay yeri ve afetzedelerle ilgili yetkili makamlarca izin verilmemiş bilgi, belge ve görüntüler paylaşılmamalıdır.

Dayanışma, Katılımcılık ve Gönüllülük

Afet ve acil durum hallerinde;

(1) Yetkili kamu görevlileri; yardım faaliyetlerini, merkezi ve yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, uluslararası afet müdahale ekipleri, gönüllüler ve diğer ilgili taraflar ile iş birliği, koordinasyon ve dayanışma içinde hassasiyetleri gözeterek yürütmelidir.

(2) Her birey yardım sunma hakkına sahiptir. Bu hak, yetkili organlarca belirlenen koşullara uygun ve yürütülen koordinasyona engel olmayacak şekilde, bilinçli olarak kullanılmalıdır.

(3) Yerel yönetimlerin ve uzmanların görüşleri alınmalı, süreçler iş birliği ve dayanışma içinde yürütülmelidir.

(4) Etkili müdahale için herkes, öncelikle kendi görev ve sorumluluğu çerçevesinde karşılık beklemeden hareket etmelidir.

Şeffaflık ve Toplumu Bilgilendirme

Afet ve acil durum hallerinde, yetkili kişi ve kurumlar tarafından;

(1) Kamuoyu doğru, zamanında ve şeffaf bir şekilde bilgilendirilmeli; medya tarafından gerekli bilgi akışının sağlıklı ve hızlı bir şekilde aktarılması sağlanmalı ve yanlış bilgilerin yayılması, kargaşa ve panik ortamının oluşması önlenmelidir.

(2) Afetzedeler, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve medya paydaşları; afetin niteliği ve büyüklüğü, planlanan acil durum önlemleri, gıdaların dağıtılacağı zaman ve yerler, acil sağlık hizmetlerinin yeri, geçici barınma yerleri ve planlanan tahliye faaliyetleri gibi hususlarda anlaşılır bir şekilde bilgilendirilmeli, halkı paniğe ve kargaşaya sevk edebilecek, elemlerini artırabilecek içerik ve görsellerin paylaşılması ihtimaline karşı gerekli tedbirler alınmalıdır.

(3) Kitle iletişiminin kesintiye uğramaması için gerekli tedbirler alınmalıdır.

Yardım Görevlilerinin Duyarlı Olması

(1) Arama kurtarma, sağlık ve diğer yardım görevlileri, insan haklarına saygı konusunda, toplum nezdinde ahlaki ve vicdani bir role sahiptir. Bu görevliler, kaygılarını ve korkularını kontrol altında tutmalı, sakin kalmalı, afetzedelerin temel haklarını ihlal etmemeli ve iletişime açık olmalıdırlar.

(2) Afet müdahale çalışmalarına katılan görevliler, afetzedelere, gerçekleşmesi mümkün olmayacak vaatlerde bulunmamalıdır.

III. AFET VE ACİL DURUM SONRASINDA İYİLEŞTİRME SÜRECİ

Kamu Kaynaklarının Kullanımı

- (1) Yetkili kurum ve kuruluşlar; afetzedelere yapılacak yardımlar için tahsis edilen kamu kaynaklarını adil ve şeffaf bir şekilde yönetmeli, söz konusu kaynaklar konusunda halkı doğru ve zamanında bilgilendirmeli, yanıltıcı veya yanlış bilgi vermekten kaçınmalıdır.
- (2) Afetzedelere yönelik koruma, barınma, eğitim ve ekonomik yardım gibi destekleyici hizmetler adil olarak sunulmalıdır.

Afet Alanını İyileştirme

- (1) Yetkili kurum ve kuruluşlarca, afet sonrasında halk sağlığı için tehdit oluşturan her türlü çevresel faktör için önlem alınmalıdır. Afet öncesine göre daha iyi çevresel şartların oluşturulması için gerekli tüm planlamalar ve çalışmalar etkin ve verimli bir şekilde yürütülmelidir.
- (2) Afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde afetzedelerin, uzmanların, ilgili kurumların ve toplumun görüşleri ve katkıları dikkate alınmalıdır.

Hesap Verebilirlik

- (1) Afet hazırlık sürecinde yetkili kamu görevlileri veya kurumlar; aldıkları kararları genel kabul görmüş temellere dayandırmalı ve gerektiğinde karardan etkilenecek kişilere hesap verebilmelidir.
- (2) Afet sırasında kriz yönetimi ve sonrasındaki iyileştirme sürecinde yetkili kamu görevlileri; bireylerin bilgi edinme yollarının açık tutulmasından, kararların mümkün olduğunca belgelerle desteklenmesinden ve sürecin etik ilkelerine uygun yürütülmesinden sorumludurlar.

IV. AFET VE ACİL DURUMLAR KONUSUNDA YETKİLİ KAMU YÖNETİCİLERİNİN SORUMLULUĞU

Afet ve acil durum hallerinde yetkili kamu yöneticileri;

- (1) Nezaket ve saygı çerçevesinde, toplumu bilgilendirici şekilde hareket etmeli, görevlerinin ve sorumluluklarının farkında olmalıdırlar.
- (2) Kamu yararını gözetmek suretiyle kamu kaynaklarının etkili ve verimli kullanılması için gerekli tedbirleri almalıdırlar. Afet ve acil durum yönetimi ve yardım fonlarının kullanımı konusunda hesap verebilir olmalıdırlar.
- (3) Takdir yetkilerini toplum yararı ve etik ilkeleri çerçevesinde kullanmalıdırlar.
- (4) Yardım faaliyetlerinde bulunanlara, imkânlar ölçüsünde, gerekli donanım ve ihtiyaçları sağlamalıdırlar.
- (5) Gıda, giyecek ve diğer insani yardım malzemelerinin afetzedelere ulaştırılması sürecinin; hızlı, adil, tarafsız, şeffaf ve insan onuruna yakışır bir şekilde yönetilmesini temin etmelidirler.
- (6) Afet ve Acil Durumlarda Kamu Görevlilerince Uyulması Gereken Etik Davranış İlkelerinin uygulanması ve kurumsal kültürün bir parçası haline getirilmesi hususunda; görev, yetki ve sorumlulukları dâhilinde azami özeni göstermek ve gerekli tedbirleri almakla yükümlüdürler.

Bu çerçevede Kurulumuzca; kamu görevlilerince görevleri sırasında uyulması gereken ilkeler kapsamında, yukarıda yer alan “Afet ve Acil Durumlarda Kamu Görevlilerince Uyulması Gereken Etik Davranış İlkeleri” nin kabul edilmesine, 25.05.2004 tarih ve 5176 sayılı Kanunun 3. maddesi uyarınca, 25.03.2025 tarihinde oybirliği ile karar verildi.